

dr hab. Radosław Kamiński, prof. WSB
Wydział Finansów i Zarządzania
Wyższa Szkoła Bankowa we Wrocławiu
kaminski.radoslaw@interia.pl
radoslaw.kaminski@wsb.wroclaw.pl

Wrocław, 26.04.2021 r.

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr Katarzyny Rosół

Polityka płci w samorządzie terytorialnym w Małopolsce (lata 1990-2018)

**przygotowanej pod kierunkiem prof. dr. hab. Andrzeja Piaseckiego oraz promotora
pomocniczego dr Hanny Dębskiej**

Pani mgr Katarzyna Rosół przygotowała dysertację na temat polityki płci w samorządzie terytorialnym w Małopolsce w latach 1990-2018. Praca doktorska bez wątplenia umiejscowiona jest w dyscyplinie nauk o polityce i administracji.

Cel rozprawy oraz znaczenie problematyki badań

Jako podstawowe założenie rozprawy doktorskiej Autorka wskazała pogłębienie stanu wiedzy naukowej z zakresu polityki płci w wyborach lokalnych w kontekście jej wpływu na udział kobiet w życiu politycznym na poziomie samorządu. Szczegółowe cele skupiają się natomiast na zapoznaniu z istniejącymi normami w zakresie polityki płci i zestawieniu ich z wymiarem praktycznym wyborów, poprzez zbadanie wpływu norm na chęć kandydowania oraz wyniki wyborcze kobiet w wyborach samorządowych w Małopolsce.

Zgodnie z deklaracją Doktorantki, głównym założeniem prowadzonych rozważań jest znalezienie odpowiedzi na pytanie: *czy zmiana przepisów prawnych oddziałuje na udział kobiet w życiu politycznym?*

Zakres przedmiotowy dysertacji obejmuje normy i rozwiązania prawne w zakresie polityki płci, podejmowane działania, których celem jest aktywizacja i zwiększenie udziału kobiet w polityce, ich motywacje oraz instrumentarium związane z motywowaniem, a także prawo wyborcze w Polsce.

Dobór i określenie tematu. Metodologia i sposób przeprowadzenia badań

Proces badawczy zaprojektowany został przez Autorkę w sposób modelowy, a czynności badawcze uporządkowane zostały w ciągu logicznym, prawidłowo, tj. poczynawszy od podjęcia problemu badawczego po weryfikację postawionych hipotez (uwzględniając hipotezy pomocnicze). Na potrzeby powyższego mgr Rosół określiła: zarys problemu badawczego, kategorię teoretyczną, pole badawcze, plan badań, dobór i selekcję źródeł, zebranie danych, weryfikację hipotez. Powyższe dowodzi oczywiście profesjonalnego warsztatu badawczego i pisarskiego Autorki, ale jednocześnie, co chciałbym z całą mocą podkreślić, jest niewątpliwie także efektem możliwości tworzenia dysertacji pod przewodnictwem uznanego w świecie akademickim Promotora.

Sam dobór tematu: szerokiego, wieloaspektowego i interdyscyplinarnego potwierdza widoczną chęć „zmierzenia się” z nieprostą problematyką, szczególnie ze względu na jej złożoność i trudność ujęcia syntetycznego.

Tytuł pracy należy określić jako trafny, prawidłowo skonstruowany i nie budzący wątpliwości co do oczekiwanej treści pracy. Możliwe było oczywiście jego inne sformułowanie, szersze. Jednak w mojej ocenie nie było (nie jest) to konieczne. Nie budzi wątpliwości recenzenta określony plan badawczy, podobnie jak zasadność założonych badań oraz przeprowadzona analiza danych również, chociaż w dalszej części recenzji to tej kwestii jeszcze się odniosę.

Co do zasady właściwie określone zostały kryteria rzeczowe, zarówno przedmiotowe jak i podmiotowe oraz aspektowe. Większych wątpliwości nie budzą również kryteria przestrzenne i choć określony przez Autorkę z pełną świadomością zakres obszarowy województwa małopolskiego znajduje swoje uzasadnienie (ze względu na

wskazany we wstępie dość charakterystyczny regionalny konserwatyzm; s. 7), to niewątpliwie niezwykle wartościowa byłaby próba zestawienia wyników badań z innym regionem Polski. Nie mam również zastrzeżeń do zastosowanego kryterium temporalnego.

Odnosząc się bezpośrednio do tematu pracy – jako założenie podstawowe – Autorka uznała znalezienie odpowiedzi na szczegółowe pytania badawcze:

- P1. Czy obowiązujące normy i przepisy prawne o charakterze pro-równościowym zwiększają udział kobiet w polityce?
- P2. Czy regulacje prawne, takie jak tzw. Ustawa kwotowa, wpływają na rzeczywistość polityczną w Polsce?
- P3. Jak w ostatnich latach zmienił się odsetek kobiet kandydujących w Małopolsce w wyborach samorządowych i wygrywających wybory?
- P4. Jaki wpływ na udział kobiet w wyborach mają stereotypy oraz tradycje zakorzenione w Polsce?
- P5. Czy kandydatki z wyborów samorządowych w 2018 roku decydowały o starcie z osobistych pobudek, czy było to wynikiem działań partii politycznych zobowiązanych do zapewnienia 35% kwoty na listach wyborczych?
- P6. Czy miejsce na liście wyborczej wpływa na ostateczny wynik wyborczy kobiet?
- P7. Czy i w jaki sposób realizowana jest polityka płci w gminach do 20 tys. mieszkańców?
- P8. Jakie działania podejmują kobiety, aby odnieść sukces wyborczy i czy działania te różnią się od aktywności mężczyzn?

Zasadnicza hipoteza rozprawy brzmi:

H1. Ustawa kwotowa w Polsce, mimo iż przyczyniła się do wzrostu liczby kandydatek na listach, nie zwiększyła w sposób znaczący odsetka wybranych kobiet w porównaniu do lat poprzednich. Decyzja o starcie w wyborach na poziomie lokalnym nie jest wynikiem stosowanych rozwiązań prawnych i wynika z osobistej decyzji kandydatki i chęci zaangażowania się w życie polityczne społeczności na poziomie samorządu.

Mgr Rosół określiła również trzy hipotezy pomocnicze (wspierające):

HP1. Mimo, że stosowane rozwiązania pro-równościowe zwiększają liczebność kandydatek na listach wyborczych, nie zwiększają ich liczby w organach władzy lokalnej po wyborach w stosunku do lat poprzednich,

HP2. Zaangażowanie kobiet w politykę na szczeblu samorządowym wiąże się z ich determinacją i osobistymi motywacjami, nie zaś działaniami partii politycznych zobligowanych do zachowania minimalnej kwoty na listach,

HP3. Na poziomie samorządu terytorialnego kobiety stanowią najliczniejszą reprezentację w polityce, jest to jednak uwarunkowane specyfiką tego poziomu polityki oraz atrakcyjnością związaną ze stosunkowo łatwym połączeniem roli radnej z innymi rolami społecznymi kobiet.

Wspomniana wcześniej wielowątkowość podejmowanej problematyki i jej złożoność wymusiły określenie właściwej metodologii. Autorka wykorzystała (słusznie) stosowaną w obszarze nauk społecznych metodę triangulacji, co miało – Jej zdaniem – pozwolić na zebranie danych z wykorzystaniem różnych procedur. We wstępie pracy poświęconej założeniom metodologicznym mgr Rosół argumentuje to wynikiem złożoności badań (ankietowych, jakościowych, analizy danych zastanych), co ma wprost tłumaczyć konieczność zastosowania zróżnicowanej metodologii, umożliwiającej opracowanie danych z wielu źródeł.

Przyjęty schemat badawczy uznać należy za absolutnie właściwy do zastosowania w tym konkretnym przypadku. Ostatecznie zapewnił on bowiem komplementarność badań, eksplorację i w pewnym zakresie możliwość odkrycia paradoksów, rozumianych jako rozbieżność wyników, których efektem jest zmiana lub pogłębienie pytania badawczego. Jak stwierdza mgr Rosół, wybór badania ilościowego wynikał wprost z konieczności (ze względu na podjętą problematykę) przebadania licznej grupy kobiet z obszaru całego województwa, zamieszkujących gminy większe (głównie miejskie) oraz wiejskie, przy uwzględnieniu (właściwe ujęcie sic!) wynikających z Kodeksu wyborczego zasad, różnicujących sposób wyboru organów stanowiących z uwzględnieniem liczby mieszkańców uprawnionych do głosowania, z podziałem na gminy do 20 tys. mieszkańców oraz powyżej tej liczby, istotnych z punktu widzenia prowadzonych rozważań i rzutujących na ostateczne wyniki wyborów. Autorka stwierdza, że *zaletą wybranej metody była możliwość zgromadzenia danych statystycznych dotyczących wielu elekcji, liczby startów w wyborach, zajmowanych miejsc, doświadczeń przedwyborczych (...) ale także uzyskania wiedzy na temat powszechności opinii na temat startu kobiet w wyborach od głównych zainteresowanych.*

W celu pogłębienia materiału badawczego zastosowano dodatkowe badania jakościowe, uznane jako uzupełniające dla przeprowadzonych badań ilościowych. Autorka – w moim przekonaniu słusznie – zawęziła obszar prowadzonych badań do gmin, w których kobiety uzyskały najmniej i najwięcej mandatów. Dobór respondentów Doktorantka uzasadniła przekonująco (s. 234). Jest on zasadny i w tym zakresie recenzent nie ma uwag, również w zakresie przedmiotowym pytań. Podkreślić należy, że przyjęta metodologia jest absolutnie właściwa dla badań politologicznych.

Wracając do hipotezy głównej pracy należy zauważyć, że w wielu przypadkach wybory samorządowe – mam tu na myśli wybory do organów stanowiących jednostek samorządu terytorialnego – nie są wystarczającym magnesem, który mobilizuje potencjalnego kandydata do aktywizacji. Nie jest bowiem – w dalszym ciągu przez wielu uznawaną – polityką przez duże „P”. Aktywność wyborcza na tym poziomie, uzyskanie mandatu i realizacja warunkowanego wieloma czynnikami programu wyborczego nie jest dla wielu wyjątkowo atrakcyjna i nobilitująca. Trudna i daleka jest droga z sali obrad rady gminnej do polityki na poziomie krajowym, parlamentarnym. Szczególnie właśnie z poziomu samorządu lokalnego. Istotna jest w tym przypadku również sfera... Może warto byłoby zastanowić się również nad inną, dodatkową hipotezą, np. w obliczu badań dotyczących partycypacji politycznej kobiet, które w niewielkim stopniu interesują się polityką (zob.: A. Pięta-Szawara, *Milcząca nieobecność. Uczestnictwo polityczne kobiet na obszarach wiejskich*, AUL, Folia Sociologica 68, 2019, s. 18.)

Struktura i zawartość pracy. Charakterystyka poszczególnych części.

Temat jednoznacznie wskazuje na szeroką problematykę i konieczność przeprowadzenia gruntownych badań zarówno ilościowych, jak i jakościowych oraz literatury przedmiotu. Okres badawczy pracy obejmuje lata 1990-2018, ze szczególnym uwzględnieniem na lata 2014 i 2018, jak słusznie przyjęła Autorka: *ze względu na wprowadzone w ówczesnych wyborach samorządowych rozwiązanie prawne, mające na celu zwiększenie partycypacji kobiet w polityce (ustawa kwotowa), a także zmiany w ordynacji wyborczej (funkcjonowanie jednomandatowych okręgów wyborczych).*

Podjęty zakres tematyczny koreluje bezpośrednio z zainteresowaniami mgr Rosół dotyczącymi polityki krajowej, zaangażowania kobiet w życie społeczne i polityczne kraju

oraz ich aktywnością wyborczą. Świadczy też niewątpliwie o Jej rozwoju naukowym, ponieważ główny obszar zainteresowań opiera się w części na eksploracji samorządu terytorialnego, czyli problematyki podjętej już na etapie studiów wyższych.

Praca składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia, spisu tabel, w których przedstawiono wyniki badań oraz bibliografii. Wstęp pracy nie odbiega standardem od przyjętych i powszechnie stosowanych zasad. Został on skonstruowany klasycznie, tzn. zawiera i opisuje założenia, cel, pytania badawcze, hipotezę (hipotezy pomocnicze), opis metodologii i charakterystykę poszczególnych części oraz wskazanie najważniejszych materiałów źródłowych, sposobów ich pozyskania. W mojej opinii jednak Autorka powinna we wstępie nieco szerzej odnieść się do samego aparatu pojęciowego związanego z terminami: *polityka płaci*, *samorząd terytorialny*, *wybory* wskazując tym samym na związek przyczynowo-skutkowy i wprowadzając nieco precyzyjniej w podejmowaną problematykę.

Rozdział pierwszy, zgodnie z deklaracją i według powszechnie stosowanych zasad – jest teoretyczny i stanowi wprowadzenie w problematykę praw wyborczych kobiet, ich genezy. Prezentuje naukowe ujęcie problematyki i analizę pojęciową. W tej części pracy Autorka – słusznie – podejmuje swoje rozważania w oparciu o teorie feminizmu, nawiązując bezpośrednio do paradygmatów instytucjonalizmu i behawioryzmu oraz teorii konfliktu. Otwarte – i do dyskusji – pozostawiam pytanie, czy nie warto było –mając na uwadze temat pracy – nie uwzględnić również funkcjonalizmu (patrz: np. system społeczny)...? Przedstawione w tej części pracy teorie i paradygmaty oraz podjęte dość szeroko rozważania teoretyczne są zasadne i konieczne. Interesujące jest odwołanie do teorii konfliktu, być może ze względu na predylekcję recenzenta.

Rozdział drugi jest wprowadzeniem w problematykę funkcjonowania samorządu terytorialnego w Polsce, ujętą syntetycznie, przede wszystkim od strony prawnej. Znaczną jego część – co jest ezsprzecznie uzasadnione ze względu na temat pracy – poświęcona została prawu wyborczemu oraz instytucji społeczeństwa obywatelskiego. Pewne wątpliwości może budzić podjęcie w tej części problematyki ujętej w podrozdziale 2.6.3 *Polityka płci a aktywność obywatelska*. W opinii recenzenta powinno mieć to miejsce w dalszej części pracy.

Począwszy od rozdziału trzeciego mamy do czynienia z analityczną częścią pracy. Rozdział trzeci to część oparta na materiałach źródłowych, w której Autorka – w ujęciu

historycznym – przedstawia zróżnicowanie ze względu na płeć w wyborach samorządowych w Polsce, począwszy od 1990 roku. Przedstawia on kandydatury kobiet w ujęciu liczbowym oraz poprzez charakterystykę ich najważniejszych z punktu widzenia prowadzonych badań, tzn. wieku, wykształcenia, przynależności partyjnej. Podkreślenia wymaga fakt, że mgr Rosół dokonała uzupełnienia zagregowanych danych przez PKW poprzez uwzględnienie kryterium płci. Było to krytyczne z punktu widzenia osiągnięcia celów i założeń rozprawy, a jednocześnie potwierdziło umiejętności badawcze Doktorantki. Wartość tej części pracy podnosi szczegółowe omówienie każdego badania, skorelowane w znacznej części z wnioskowaniem.

Rozdział czwarty ma charakter w zasadzie wyłącznie empiryczny. Autorka – zgodnie z deklaracją we wstępie (s. 10) – poddała szczegółowej analizie szereg czynników w tym tych, które mogą i/lub wywierają wpływ na chęć kandydowania, w tym subiektywnych, np.: powszechnych przekonań, opinii, rozpowszechnionych w społeczeństwie stereotypów oraz obiektywnych, jak: pochodzenie, wykształcenie rodziców kandydatek i ich zaangażowania w sprawy lokalne. Dokonała podziału tego rozdziału na dwie części, w pierwszej poświęcając całą swoją uwagę specyfice lokalnej polityki i charakterystyce województwa, przedstawiając równocześnie zastosowaną metodologię; w drugiej natomiast skoncentrowała się analizie i eksploracji wyników badań radnych z Małopolski.

Rozdział piąty stanowi swego rodzaju podsumowanie dla dotychczasowych rozważań i przeprowadzonych badań. Autorka uznała – i słusznie – żeby wnioski z badań przedstawić w odniesieniu do teorii oraz wyników wyborów. Pozwoliło to na dokonanie oceny skuteczności wprowadzonych i obowiązujących rozwiązań prawnych.

Zakończenie jest udaną i efektowną próbą podsumowania rozważań zawartych w tej stosunkowo obszernej rozprawie. Autorka syntetycznie ujęła zagadnienie, odnosząc się bezpośrednio do zasadniczej hipotezy pracy oraz postawionych pytań. Szczególnie interesujące są wnioski dotyczące motywacji na rzecz działania i aktywizacji we wspólnotach terytorialnych (s. 372), uzależnionej jednak często od innych czynników wynikających wprost z ich tradycyjnej roli społecznej. Zajmujący jest przy tym fakt (stwierdzenie wynikające z badań mgr Rosół), że kobiety nie mają aspiracji ani ambicji do podejmowania kariery politycznej i z zasady nie wiążą swojej przyszłości z działalnością

na poziomie powiatu czy województwa, a główną sceną ich aktywności pozostaje gmina, gdzie mogą mieć realny wpływ na działalność na podejmowane decyzje.

Pracę zamykają wykazy literatury przedmiotu oraz aktów normatywnych, źródeł internetowych, czasopism innych opracowań. W opinii recenzenta nie są one w pełni przejrzyste i w niektórych przypadkach nie jest łatwo znaleźć poszczególne – wykorzystane w pracy – pozycje. Sugerowałbym w przyszłości stosowanie właściwych odstępów pomiędzy poszczególnymi pozycjami, a w przypadku aktów normatywnych przyjąć zasadę hierarchiczności źródeł prawa, daty wydania lub innych powszechnie stosowanych.

Nie zmienia to jednak faktu, iż sam dobór literatury, jej różnorodność i interdyscyplinarność są właściwe, a sposób jej wykorzystania dowodzi kompetencji mgr Rosół.

Formalne aspekty rozprawy

Praca napisana została poprawną polszczyzną, językiem formalnym, właściwym dla prac naukowych i jednocześnie przystępnym dla czytelnika. Przypisy, bibliografia oraz spis rysunków i tabel sporządzone zostały poprawnie, zgodnie z przyjętym standardem. Strona językowa pracy nie budzi większych zastrzeżeń, zdania i użyte zwroty oraz słownictwo właściwe, chociaż czasem można odnieść wrażenie formułowania niektórych zdań w języku publicystycznym i używania nieadekwatnych dla dyskursu naukowego wyrazów. W ostatniej części pracy, na ostatniej stronie (s. 374): *Pod względem równości płci Polska wypada na tle Unii Europejskiej kiepsko, a sfera władzy jest jedną z najgorzej ocenianych.*

Konkluzje, wnioski

W opinii recenzenta, założenia i cele rozprawy zostały osiągnięte, a hipoteza zweryfikowana. Autorka w podjętych (bardzo obszernie) rozważaniach w sposób przekonujący dowiodła, że posiada ogólną wiedzę teoretyczną w dyscyplinie: nauki o polityce i administracji oraz poważny zasób wiadomości z obszaru swoich zainteresowań badawczych, których oryginalnym naukowym efektem jest recenzowana rozprawa doktorska. Równocześnie posiada (nabyła) potrzebne umiejętności i kompetencje niezbędne w prowadzeniu badań i w pracy naukowej. Moje krytyczne uwagi mają wyłącznie charakter perfekcjonistyczny, a ich celem jest wskazanie pewnych drobnych usterek w warstwie doskonałości merytorycznej i redakcyjnej pracy. Bez wątpienia część z nich część z nich ma charakter dyskusyjny.

Przedłożona mi do oceny dysertacja stanowi oryginalne, twórcze opracowanie i rozwiązanie problemu badawczego związanego z polityką płci w samorządzie terytorialnym w Małopolsce. Stanowić może niewątpliwie inspirację do podjęcia badań przez innych badaczy, a przede wszystkim – na co szczególnie liczę – do dalszej pracy naukowej Pani mgr Katarzyny Rosół m.in. w podobnym obszarze badawczym, uwzględniającym np. ujęcie komparatystyczne. Tym samym zachęcam Autorkę do kontynuowania swoich badań dotyczących polityki płci nie tylko w bliskim mi samorządzie terytorialnym, ponieważ zmieniająca się rzeczywistość społeczno-polityczna przynosi nowe zjawiska i problemy wymagające naukowego opisu i wyjaśnienia. Sugeruję także, aby wziąć pod uwagę – ze względu na prezentowane walory rozprawy – podjęcie działań zmierzających do udostępnienia jej szerszemu kręgowi odbiorców.

Mając na uwadze powyższe, uwzględniając warsztat naukowy Pani Katarzyny Rosół, podjętą w pracy problematykę, przeprowadzone badania, właściwą stronę metodologiczną dysertacji stwierdzam, że **spełnia ona wymagania stawiane pracom doktorskim w dyscyplinie nauki o polityce i administracji i warunki określone w Ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. 2017, poz. 1789), które należy uwzględnić w związku z art. 178 i 179 ust. 1 Ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2018 poz. 1669 z późn. zm.).**

Wnoszę o dopuszczenie Pani mgr Katarzyny Rosół do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Kamiński Radosław

dr hab. Radosław Kamiński, prof. WSB